

erdiko kaisia

Literatura

«Miserable portatzen ari dira Euskal Herriko egoeraz iritzirik ematen ez duten intelektualak»

Euria etxabotaka Donostiako eguerdian, baina Raul Zelik-ek (Munich, 1968), argazki saioan ez du irribarrerik galtzen. *Lagun armatua* nobelaz (Txalaparta, 2009) hitz egitera etorri da Donostiara. Bi elkarrizketa egin dizkiote goizean –“lau bat aldiz sartu ahal izan dut ‘salbuespen egoera’ esapidea”– eta lagunartean bazkaldu ondoren paratu da gure galderen aurrean.

GORKA BEREZIARTUA

Argazkiak: Dani Blanco

Lagun armatuari buruzko gaurko [apirilak 22] tertuliarako itaun batzuk prestatu zenituen. Aurrenekoak zioen: “Nola hitz egin mintza debekua dagoenean?”. Kosta egiten zaigu euskal gatazkaz jardutea?

Badaude galarazitako lurraldeak: nobelarekin lanean hasi gabe nengoela, Bernardo Atxaga elkarrizketatu nuen eta Alemaniako bi egunkarik elkarrizketa hori eskatua zidaten arren,

gero ez zidaten argitaratu, Espainiaren jarrearekin kritikoegia zelako. Orduan konturatu nintzen informazioaren blokeoak ez duela Espainiako Estatuan bakarrik funtzionatzen, Europa osoan baizik. Behar handia sentitzen nuen euskal gatazkari buruzko nobela bat idazteko, blokeo handia dagoelako. Horregatik ez da liburuan Euskal Herria zuzenean aipatzen, nahiz eta argi dagoen Euskal Herria

Raul Zelik

dela; eta ez da erakundearen izenik aipatzen, ezta hiriak ere. Errealitatearekin lotzen duen aingura bakarra literatura da, hori da modu bakarra euste-hormaren gainetik pasatzeko.

Horri gehitu behar zaio, badaudela derri-gorrezko zenbait termino, edo baita debekatutako beste batzuk ere. Oso adibide sinplista ematearren: nola deitzen diegu ETako militantei? Exigitzen digute terroristak direla esateko eta hori auzitan jartzen dugu. Baina ez nau konbentzitzen askatasunaren aldeko borrokalariak direla esateak ere. Beraz, termino bat erabiltzeagatik diskurtso baten barruan kokatzen zara; eta berez, baliteke gure posturak konplexuagoak izatea. Zentzu horretan, badaude debekatutako hizkuntzak.

Idazterakoan horrek arazoak ekarri dizkizu?

Protagonista, Alex, ia nobela osoan postura propioa hartu nahian dabil, bere etikarekin bat datorrena, baina Zubieta erakundeko militantearen arrazoiak ere kontuan hartzen ditu. Termino egokiak erabiltzeko borroka da, bestelako gizartearen aldeko borroka badelako hitz egokiak erabiltzen saiatzea ere.

Plazaratu zenuen bigarren galderak honela zioen: “Ez al dira Euskal Herriko diskurtso identitarioak azken finean erreakzionarioak?”. Hala dela uste duzu?

Transexualen mugimenduekin azken hamar urteetan ikasi ahal izan dugun zerbait da, giza-identitateak eraikuntzak direla. Ez “gara”. Geure burua “egiten dugu”. Horregatik ez zait gustatzen *Gara* egunkariaren izena. Baina, dena dela, ezkerreko euskal abertzaletasuna, nire ustez, beti egon da irekita jendea biltzeko eta bere burua transformatzeko. Ez du orain dela 100 urteko gizartea defenditzen, eta zabalik dago jendeak identitate berriak eraiki ditzan. Nobelan saiatu naiz bi diskurtso horien –identitarioa eta post-identitarioa– talka eragiten. Alexek zalantza asko ditu, baina pertsonaia horretan positiboa gertatzen zait dena kuestionatzen duela. Alaba dauka emakume batekin, baina gizon batekin dabil... genero eta sexu rolak zalantzan jartzen ditu. Erakusten du gauzak transformatzen direla pertsonok nahi dugunaren arabera. Pertsonen emantzipazioa eta emantzipazio soziala, nor garen berriz deskubritzeko gai izatea ere bada. Diskurtso identitario bat, hasten denean esaten existitzen den identitate bat babestu behar dela, erreakzionario bihurtzen da, horren baitan ez daudenak baztertzen dituelako.

Euskal abertzaletasuna ez da oso adibide tipikoa, diskurtso identitarioa hor egon arren, praktika trans-identitarioa eduki duelako. Identitate sozial, kultural eta sexuarekin ez da baztertzailea izan. Baina arriskua hor dago eta liburuan islatu nahi nuen. Zalantza daukat Euskal Herria, bere horretan, existitzen ote den: momentu honetan, eraikuntza baten fruitua da, hizkuntzarena. Eraikuntza zaharra, egia da, baina egunero berri eta berrasmutzen ari dena. Euskal Herria ez da existitzen izatez, proiektu horretan parte hartzen duten pertsonen osatzen dute.

Hirugarrena: “Zer egiten dugu gure ezintasunaren aurrean?”. Kolonbiako *Semana* agerkarian esan zenuen, Hego Amerikaz hizketan, idaztea bazela modu bat zerbait egiteko errealitateak eragiten duen ezinaren aurrean. Euskal Herriaz gauza bera esango zenuke?

Antzekoak dira. Idaztea, niretzat behintzat, adierazteko modua da. Sentimenduak adierazteak badu zerikusia ezintasunarekin, ahotsa jaso beharrenekin. Amorrua ematen dit injustiziak ikusezin bihurtzen dituztenean. Euskal Herriaren eta Kolonbiaren egoerak oso diferenteak dira, baina alde horretatik nire esperientzia antzekoa izan da. Hemen torturatuekin eta errepresaliatuekin gertatzen dena... eta ezin dute salatu ere egin, kriminalizatu egiten dituztelako.

Eta horren aurrean literaturak zer egin dezake?

Ez dut uste literaturak misio bat duenik. Ez dut Jean-Paul Sartrearen literatura *engagé*

horretan sinesten; baina, era berean, uste dut literaturak eskubide osoa duela iritzi politikoak emateko. Literatura bada ona edo txarra posturak hartzen dituelako. Izan daitezke postura estetikoak, baina baita edukiarekin lotura dutenak ere. Absurdua iruditzen zait Europan demokrazia hitz egitea eta Europar Batasuneko intelektualak ez izatea gai Euskal Herriko salbuespen egoeraz esaldi bakar bat ere esateko. Lotsagarrikeria da, intelektual guztien aldetik. Batez ere Espainiako Estatukoaren eta Frantziakoaren aldetik, gertuen horiek daudelako, eta gertatzen ari dena jakin behar dutelako.

Baina baita intelektual alemaniarren aldetik ere. Idazle modura ez daude derrigortuta horri buruz liburu bat idaztera, baina intelektualak diren neurrian, informatuta egon behar ko lukete eta iritzia eman. Eta iritzirik ematen ez dutenak, niretzat, modu miserablean portatzen ari dira.

Lagun armatuak harrera hobia izan zuen Alemaniako hedabide kontserbadoreetan, nolabait aurrerakoi direnekin konparatuta. Nola ulertzen da hori?

Galdera izango litzateke, zer motatako aurreakoiak diren horiek, ezta? *Süddeutsche Zeitung* egunkaria asko identifikatzen da herrialdearekin, eta beraiek, baita *Taz* [*Die Tageszeitung*] egunkari alternatiboak ere, kritika politikoa egin zioten gehienbat. Esan zuten ETArengandik modu esplizituan distantzia hartzea falta zitzaiola, beraiek "terrorismo" esaten dioten horretatik. Agerkari alternatiboetan ere, terrorismoaren apologia dela esan zuten. Absurdua iruditzen zait, Alex borroka armatuaren kontra baitago. Eta prentsa kontserbadorean harrera hobia izatea kasualitatea izan liteke. Baliteke momentu hartan ez sentitu izana hainbesteko beharra distantzia hartzen dutela adierazteko.

"Euskal Herria ez da existitzen izatez, proiektu horretan parte hartzen duten pertsonen osatzen dute"

Alde horretatik, oso irakurri diferentea izan dezake liburuak euskal publikoarentzat. Irudipena daukat narratzaileak aferarekiko daukan distantziari esker askotan atzamarra sartzen duela leku mingarrietan. Alexek Zubietarekin dituen elkarriketetan ere hori nabaritu dut, berbarako.

Zubietarekin protagonistak dituen eztabaidak, niretzat, benetako eztabaidak izan dira. Hego Amerikan egon izan naizenean ezagutu ditut atzerrira joandako euskal herritarrak, ETArekin politikaren alde daudenak, gaur egun ere. Haiekin izan ditudan eztabaidak dira, gutxi gorabehera; eta posible zen haiekin eztabaidatzea. Batzuetan harritu egiten naiz ikusita zein gutxi eztabaidatu den ezker abertzalean azertuez eta huts egiteez. Denok dakigu akatsak izan direla, mundu guztiaren kalterako: biktimak, militanteak eurak...

Eta akats horiek, batzuetan barikaezinak, ez dute eragozten presoekiko elkartasuna, edo errefuxiatuekikoa. Baina hemen eztabaidak zabaldu direnean, hausturak etorri dira. Alex ez dut horrela ikusten, bera ez da iristen hausturara. Berak dio onartu behar dela ETArekin sorrera egoera historiko baten fruitu izan zela, eta beharbada demokrazia ez zela iritsiko 77-78 inguru horretan ETA egon izan ez balitz. Frankismoa beste hamar urte luzatuko zen. Eta ez dezagun ahaztu torturatzaile askok beren lanetan jarraitu zutela; ETA izan zela zigorrak eskatu zituen bakarra. ETAk euskal gizartea mugitu du, eskubideak aldarrikatzeko. Bestela, euskal gizartea asimilatuta legoke askoz modu bortitzagoan; hizkuntza bera ere askoz egoera okerragoan legoke, ETArekin jarrera hain antagonikoa izan ez balitz. Badakit minaz jositako lurraldea dela, debekatua daukagula horrelako gauzak esatea. Baina orain dela hamar urte egin ahaliko genuen. Ezker abertzaleak berak esan zitzakeen gauza hauek argitasunez, errepresioa ez zegoelako hain zabaldua. Eta pixka bat

**gametxo
HOTELA**

Gametxo Auzoa • Ibarrangelu, Bizkaia • Tel.: 94 627 77 10 • www.hotelgametxo.com

tristeia da garai haietan ezker abertzaleak gutxiago eztabaidatu izana. Uste dut beti egon dela beldur bat: edozein iritzi disidente etsaiak aprobeitxatuko duela pentsatu izan da. Baina nire ustez etsaiari gehiegizko beldurra izatea da hori.

Alex gaztetan ere Euskal Herrian egondakoa da, eta orain badirudi momentu post-utopiko batean iritsi dela. Zer esanahi dauka, alde horretatik, Zubietarekin egiten duen bidaia?

Nobela laguntasunari buruzko *road movie* bat dela uste dut. Gatazka bera baino garrantzitsuagoa da niretzat Alexen eta Zubietaren arteko harremana. Eta Alexen ezintasuna dago, ahul dagoen norbait [Zubietari gaixotu egiten da bidaian] zaintzeko: ezintasun bera dauka alabarekin eta Zubietarekin. Istorio nagusia hori da, nola elkartasuna bezalako zerbait, hain handi eta abstraktua, oso konkretu bihurtzen den: norbait zaintzea, nora jo ez daukalako, ezin duelako ospitalera joan.

Aurkitzen duen Euskal Herriari buruz, esango nuke badela modu bat narratzeko nola garatu den hemen derrigorrezko asimilazio prozesu europarra. Proiektu europarra ez da, esaten diguten moduan, kulturak batzeko sortu: kapitalaren proiektua da, espazio bat sortzea kapitalak eta salgaiak libre ibil daitezkeen. Alde horretatik, 80ko hamarkadarekin alderatzea interesgarria da, eta neurri batean tristeia. Ze, noski, 80ko hamarkadan ere hau gizarte kapitalista zen, esplotazio handia zegoen, baina euskal gizarteak eta puntu bateraino Espainiakoak aurkitu zituzten bideak inposizio horri aurre egiteko. Asimilazio europarra-ekin bukatu zen aberastasun sozial hori. Eta hori ikusten da eguneroko gauzetan: liburuan hitz egiten da masa-turismoaz, espazio berde guztiak espekulazio-objektu bihurtzeaz...

Juanjo Olasagarrek liburu hau Hernanin aurkeztu zenean, zera esan zuen: Zubietari eta Alexen artean, zuk aipatutako elkartasunaz gain, antzematen zuela erakarpeneren sexual ezkutu bat ere. Zer iruditzen?

Nobela planteatu nuenean ideia horrekin jostatu nuen, erakarpeneren hori probokatzearekin, baina ez dut uste publikatu den moduan horrela denik. Alex, gainera, ez da oso sinesgarria pertsonaia homosexual modura. Alemaniaren irakurle batzuek kritikatu naute alde horretatik, esanez pertsonaia oso eraikita geratzen dela. Baneukan irakurle probokatzeko asmoa, zalantza horretan eror zedin, elkartasunaren motiboak zalantzan jar zitzaizkion. Baina nire ustez Alexen motibazio nagusia katarsi moduko bat egitea da, Zubietarekin gai baita zerbait egiteko, alabarekin egin ezin duena: ahul dagoenaz arduratzea.

"Lagun armatuak istorio nagusia hori da, nola elkartasuna bezalako zerbait, hain handi eta abstraktua, oso konkretu bihurtzen den: norbait zaintzea, nora jo ez daukalako, ezin duelako ospitalera joan".

Zubietari Mikel Antzaren trasuntua da. Nola uste duzu hartu duela berak pertsonaia bihurtze hori?

Tira, pertsonaia hori Hego Amerikan ezagutu nuen pertsona batean oinarritu nuen. Haren izaeraren elementu asko daude Zubietan. Ez dakit Mikel Antza nolakoa den, baina, hasieran esan dudana moduan, aingura bota nahi nuen: ezin nuen izenik aipatu, eta era berean, errealitatean ainguratu nahi nituen istorioa eta pertsonaia. Eta hori, niretzat, literatura da; literatura errespetatzea. Joseba Sarrionandiaren historia, haren liburuak, motibo handi dira niretzat idazteko. Nobela hau argitaratu zenean *Lagun izoztua* itzultzen ari nintzen alemanera Petra Elserrekin, eta ideia ona iruditu zitzaizkidan Sarrionandiaren historia nire nobelan sartzea, irakurleari ulergarriago egiteko zerk eraman dezakeen pertsona bat ETAn sartzea. Mikel Antza momentu hartan atxilotu berri zuten, eta niretzat beti izan da modu bat esplikatzeke jendeak elkartasunagatik egiten duela. Ze, Mikel Antza ez zen oso ezker abertzaleko militantea: Sarriren pertsonarekiko sentitzen zuen errespetuagatik eman zuen pausoa. Eta jende askok egin du gauza bera. Pertsonaia ez da Mikel Antza, baina bada Mikel Antzaren historia, neurri batean. Ez dakit berak nola hartuko zuen; bera ezagutzen dutenentzat agian errespetu falta izan da, baina nire helburua zen istorio erromantiko hori kontatzea, idazten duten bi pertsonaren arteko laguntasunarena. Eta gero bizitza errealarekin osatzea. ■

argia.com Euskal Herriko egoeraz, literaturaz... luze eta zabal aritu ginen Raul Zelikekin. Sarean duzu elkarrizketaren bertsio luzea.